

Ο σχολιασμός και η ανάλυση των σημαντικότερων άρθρων του Ν. 4529/2018

Με έμφαση στο δικαίωμα αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού

Θάσος Πάπαρης, φοιτητής, Νομική Σχολή, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Το παρόν κείμενο αποσκοπεί στην ερμηνεία και ανάλυση των σημαντικότερων διατάξεων του Ν. 4529/2018, με κύριο άξονα το παρεχόμενο δικαίωμα αποζημίωσης. Μετά από μια σύντομη εισαγωγή, ακολουθεί η εξέταση των σημαντικότερων από τα ζητήματα που τίθενται κατά την ερμηνεία και εφαρμογή του νόμου, ενώ, στο τέλος, παρατίθενται ορισμένες αποσπασματικές σκέψεις και η συνολική αποτίμηση του νόμου.

Με τον Ν. 4529/2018 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 2014/104 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Νοεμβρίου 2014 (ΕΕ L 349 της 5/12/2014), σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης, βάσει του εθνικού δικαίου, για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών-μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και η θέσπιση των ίδιων ρυθμίσεων για παραβάσεις των άρθρων 1 ή 2 του Ν. 3959/2011, που δεν εμπίπτουν στα άρθρα 101 ή 102 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).

Αθέμιτο ανταγωνισμό αποτελεί οποιαδήποτε πράξη τελούμενη στο πλαίσιο εμπορικών, γεωργικών ή βιομηχανικών συναλλαγών προς τον σκοπό του ανταγωνισμού, η οποία προσκρούει στα χρηστά ήθη. Απαραίτητη για τον χαρακτηρισμό μια πράξης ως αθέμιτης είναι η συνδρομή των εξής τεσσάρων προϋποθέσεων: α) ύπαρξη υφιστάμενης σχέσης ανταγωνισμού, β) διενέργεια πράξης τελούμενης με σκοπό την δημιουργία ανταγωνισμού, γ) ικα-

νότητα της πράξης να επιφέρει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα και δ) η πράξη να αντίκειται στα χρηστά ήθη.^[1]

Χαρακτηριστική περίπτωση εμφάνισης αθέμιτου ανταγωνισμού είναι η πράξη που συντελείται με σκοπό την εκτόπιση ανταγωνιστών από την αγορά και την εν συνεχεία ανενόχλητη ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Εντούτοις, άλλες, λιγότερο συχνές, πράξεις αθέμιτου ανταγωνισμού, που πληρούν τις προϋποθέσεις της προηγούμενης παραγράφου, προσβάλλουν εξίσου τον υγιή ελεύθερο ανταγωνισμό.

Με την οδηγία 2014/104/ΕΕ, η ανάγκη εναρμόνισης με την οποία οδήγησε τον Έλληνα νομοθέτη στην θέσπιση του Ν. 4529/2018, επιδιώκεται η διευκόλυνση και η ενθάρρυνση της άσκησης αγωγών αποζημίωσης για παραβιάσεις της αντιμονοπωλιακής - εθνικής και υπερεθνικής - νομοθεσίας, ως και η εναρμόνιση της προσέγγισης των εθνικών δικαιοσύνη συστημάτων σε αυτού του είδους τις αγωγές.^[2]

Στόχος του Ν. 4529/2018 είναι η άρση των εμποδίων που αποθαρρύνουν καταναλωτές και λοιπούς ζημιωθέντες να διεκδικήσουν αποζημιώσεις για την προκαλούμενη σ' αυτούς

Στόχος του Ν. 4529/2018 είναι η άρση των εμποδίων που αποθαρρύνουν καταναλωτές και λοιπούς ζημιωθέντες να διεκδικήσουν αποζημιώσεις»

^[1] Ν.146/1914, άρθρο 1.

^[2] Lawspot.gr, Χρήσιμες πληροφορίες για την οδηγία 2014/104/ΕΕ σχετικά με τις αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού.

Ο σχολιασμός και η ανάλυση των σημαντικότερων άρθρων του Ν. 4529/2018

ζημία, αλλά και η δημιουργία ενός νομοθετικού πλαισίου που ρυθμίζει την εσωτερική αγορά και προωθεί τον υγιή ελεύθερο ανταγωνισμό. Προς τούτο, λήφθηκαν μέτρα που εξασφαλίζουν την δυνατότητα έγερσης αγωγών αποζημίωσης για παραβιάσεις αντιμονοπωλιακών κανόνων και ρυθμίζουν τις βασικές παραμέτρους της προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού στην ελληνική έννομη τάξη.

Τα ζητήματα που κρίνονται ιδιαίτερος ενδιαφέροντα στο εν λόγω νέο θεσμικό πλαίσιο, και τα οποία θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια, είναι : α) το θεσμοθετηθέν δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης του παθόντος, β) η υπαιτιότητα του παραβάτη ως προϋπόθεση για την θεμελίωση ευθύνης του προς αποζημίωση, γ) το ενδεχόμενο της μετακύλισης στον τελικό αγοραστή της ζημίας από τον αθέμιτο ανταγωνισμό, δ) η νομοθετική προσπάθεια για την αποφυγή τόσο της αυξημένης ευθύνης του παραβάτη, όσο και της παντελούς έλλειψης ευθύνης του, σε περίπτωση πωλητών που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές βαθμίδες διανομής, ε) ο υπολογισμός του ύψους της ζημίας του παθόντος, στ) η παραγραφή των αξιώσεων του παθόντος και ζ) η αρμοδιότητα των δικαστηρίων προς εκδίκαση των σχετικών αγωγών.

1. Δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης

Η διάταξη του άρθρου 3 του Ν. 4529/2018 προβλέπει ότι οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο υποστεί θετική ή αποθετική ζημία εξαιτίας παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού δικαιούται πλήρη αποζημίωση, συμπεριλαμβανομένου του οφειλόμενου τόκου υπερημερίας για το χρονικό διάστημα από την πρόκληση της ζημίας έως και το σημείο αποκατάστασης του ζημιωθέντος.

Η διαπίστωση ή μη της ύπαρξης παράβασης από την εκάστοτε αρμόδια αρχή ανταγωνισμού -δηλαδή είτε από την Επιτροπή Ανταγωνισμού, που είναι ανεξάρτητη διοικητική αρχή και έχει ως στόχο την διαφύλαξη των αρχών του ανταγωνισμού, είτε από μία εκ των ειδικών ρυθμιστικών αρχών, που λειτουργούν

σε επιμέρους τομείς της αγοράς και αναλαμβάνουν τη διαφύλαξη του ανταγωνισμού στους τομείς αυτούς- δεν επηρεάζει την στοιχειοθέτηση της ευθύνης.

2. Η υπαιτιότητα ως προϋπόθεση για την θεμελίωση ευθύνης προς αποζημίωση

Ο αποκαταστατικός και ο μη ποινικός ή κυρωτικός χαρακτήρας της αποζημίωσης^[3] είναι γνώριμος στην ελληνική έννομη τάξη, κυρίως από τις διατάξεις της αδικοπρακτικής ευθύνης (αρ. 914 επ. ΑΚ). Αντίθετα όμως με αυτές, για την τεκμηρίωση των οποίων απαιτείται να πληρούνται σωρευτικά τέσσερις βασικές προϋποθέσεις (παράνομη, υπαιτιότητα, ζημία και αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παράνομης και υπαιτίας συμπεριφοράς και της προκληθείσας ζημίας), η αποζημίωση που προβλέπεται από τον υπό κρίση νόμο δεν απαιτεί την ύπαρξη υπαιτιότητας του παραβάτη. Φαίνεται λοιπόν, καταρχάς, να δημιουργείται μια διαφορετική δομή ενός νόμου λόγου ευθύνης.^[4]

Παρόλα αυτά, παρατηρείται πως, μολονότι δεν αναφέρεται ρητά στο άρθρο 3 η αναγκαιότητα της ύπαρξης υπαιτιότητας για την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης, αυτή προκύπτει τόσο από τα άρθρα 4 στοιχ. α και 14 της αιτιολογικής έκθεσης, όσο και από την εισαγωγική παρατήρηση αυτής, βάσει των οποίων οι διατάξεις ευθύνης από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού εισάγονται στο γενικό πλαίσιο της ήδη υπάρχουσας αδικοπρακτικής ευθύνης των άρθρων 914 επ. ΑΚ, με αποτέλεσμα να απαιτείται υπαίτια παράβαση για την θεμελίωση ευθύνης.

Για παράδειγμα, όπως έχει κριθεί νομολογιακά^[5], η απόσπαση υπαλλήλων από την επιχείρηση του ανταγωνιστή, η οποία αποτελεί περίπτωση επέμβασης τρίτου στη μεταξύ άλλων συμβατική σχέση όταν γίνεται με την εκμετάλλευση-πρόσληψη εργαζομένου μετά τη λύση της σύμβασης εργασίας ή και με την παρότρυνση αυτού σε νόμιμη λύση της σύμβασης εργασίας, δεν αποτελεί κατ' αρχήν πράξη

« οι διατάξεις ευθύνης από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού εισάγονται στο γενικό πλαίσιο της ήδη υπάρχουσας αδικοπρακτικής ευθύνης των άρθρων 914 επ. ΑΚ »

^[3] Αιτιολογική έκθεση του Ν 4529/2018, άρθρο 3.

^[4] Η παραδοσιακή μορφή ενός νόμου λόγου ευθύνης, μέρος της οποίας είναι η απαιτούμενη ύπαρξη υπαιτιότητας, αναλύεται με πληρότητα από τον Μιχ. Σταθόπουλο, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, παρ. 8 αρ.4, 14, 17 επ.

^[5] ΕφΑθ 969/2011, ΝΟΜΟΣ.

Ελληνικό δίκαιο ανταγωνισμού

αντίθετη στα χρηστά ήθη και επομένως αθέμιτα ανταγωνιστική πράξη, ακόμη και όταν προσφέρονται στον εργαζόμενο καλύτεροι εργασιακοί όροι. Όταν, όμως, η παρότρυνση σε λύση της σύμβασης εργασίας γίνεται βάσει σχεδίου, με αποκλειστικό ή κύριο σκοπό όχι την αξιοποίηση των προσόντων των εργαζομένων, αλλά την αποδιοργάνωση της επιχείρησης του ανταγωνιστή, με αποτέλεσμα να τίθεται σε σοβαρό κίνδυνο η περαιτέρω ύποστασή της και να επιτυγχάνεται έτσι η απομάκρυνσή της από την αγορά, τότε πληρούνει το πραγματικό της αθέμιτης εκμετάλλευσης ξένης οργάνωσης και της αθέμιτης παρεμπόδισης αυτής.

Από το ανωτέρω νομολογιακό παράδειγμα καθίσταται σαφές ότι το Δικαστήριο εξετάσει κατ' ουσία την πρόθεση (την υπαιτιότητα) του ελεγχόμενου για αθέμιτο ανταγωνισμό: αν αποσπά εργαζόμενο από ανταγωνιστική του επιχείρηση απλώς για να βελτιώσει την δική του εμπορική δραστηριότητα, δεν τελεί αθέμιτο ανταγωνισμό· αν όμως τον αποσπά με μοναδικό σκοπό να αποδιοργανώσει την ανταγωνιστική του επιχείρηση, τότε υποπίπτει σε αθέμιτο (και αξιόμεμπτο) ανταγωνισμό.

3. Η μετακύλιση της επιπλέον επιβάρυνσης στον τελικό αγοραστή

Αμυνόμενος σε αγωγή για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού αναφορικά με πώληση εμπορευμάτων, ο εναγόμενος παραβάτης δικαιούται να προβάλει ως ένσταση ότι ο ενάγων (άμεσος ή έμμεσος) αγοραστής δεν ζημιώθηκε από την επιπλέον επιβάρυνση, γιατί την μετακύλισε, εν όλω ή εν μέρει, σε επόμενο, έμμεσο, αγοραστή.^[6] Σύνηθες παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση τέλεσης αδικοπραξίας στο πεδίο του ανταγωνισμού, το αποτέλεσμα της οποίας δεν περιορίζεται σε ένα πρόσωπο, αλλά, λόγω της μετακύλισης της ζημίας, εντοπίζεται σε περισσότερες βαθμίδες της αγοράς, έως και στον τελικό καταναλωτή.^[7] Έτσι, αν πωλητής προϊόντος προκαλέσει ζημία σε άμεσο ή έμμεσο αγοραστή ε-

ξαιτίας παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού, θα ευθύνεται για την πλήρη αποζημίωσή του, εκτός κι αν αποδείξει ότι ο εν λόγω αγοραστής δεν επιβαρύνθηκε από την παράβαση, γιατί την μετακύλισε σε επόμενο αγοραστή στην αλυσίδα διανομής ή στον τελικό καταναλωτή.

Το βάρος απόδειξης της μετακύλισης και του ύψους της, το έχει ο εναγόμενος. Εφόσον ο εναγόμενος αποδείξει την μετακύλιση της επιβάρυνσης, η αξίωση αποζημίωσης του αγοραστή περιορίζεται ή εξαιλείφεται. Η απόδειξη της μετακύλισης μπορεί, πάντως, να παράξει αξίωση για αποκατάσταση διαφυγόντος κέρδους του ζημιωθέντος^[8], ενώ, σε περίπτωση απόδειξης μετακυληθείσας επιβάρυνσης χωρίς να προσδιοριστεί το ακριβές ύψος της, το δικαστήριο δικαιούται να αρκестεί σε πιθανολόγηση.^[9]

Ο εντασσόμενος στην οδηγία μηχανισμός αποζημίωσης λόγω μετακυληθείσας επιπλέον επιβάρυνσης είναι γνώριμος στο ελληνικό αστικό δίκαιο με την μορφή του συνυπολογισμού ζημίας κέρδους. Συγκεκριμένα, αν ο ζημιωθείς έχει ωφεληθεί από την ζημιογόνα πράξη του εναγομένου, η ωφέλειά του συνυπολογίζεται για τον προσδιορισμό του ύψους της αποζημίωσης που δικαιούται.^[10] Νοείται βέβαια πως δεν συνυπολογίζεται κάθε όφελος του ζημιωθέντα.

Στο Ν. 4529/2018 γίνεται διάκριση μεταξύ των εννοιών του "άμεσου" και του "έμμεσου" αγοραστή. Ως "άμεσος αγοραστής" ορίζεται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε απευθείας από τον παραβάτη προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού^[11], ενώ ως "έμμεσος αγοραστής" ορίζεται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που απέκτησε, όχι απευθείας από έναν παραβάτη αλλά από τον άμεσο αγοραστή ή από τον επόμενο αγοραστή, προϊόντα ή υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού ή προϊόντα ή υπηρεσίες που εμπεριέχουν τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες ή προέκυψαν από τέτοια αγαθά ή υπηρεσίες^[12].

« Ο εντασσόμενος στην οδηγία μηχανισμός αποζημίωσης λόγω μετακυληθείσας επιπλέον επιβάρυνσης είναι γνώριμος στο ελληνικό αστικό δίκαιο με την μορφή του συνυπολογισμού ζημίας κέρδους»

^[6] Ν 4529/2018, άρθρο 11 παρ. 2.

^[7] Παν. Κορηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, σελ. 528, Γρηγ. Μπαχάρης, Η αγωγή αποζημίωσης στο Δίκαιο του Ελεύθερου Ανταγωνισμού, Ίδρυματικό Καταθετήριο Επιστημονικών Εργασιών, σελ. 90.

^[8] Ν 4529/2018, άρθρο 11 παρ. 2.

^[9] Ν 4529/2018, άρθρο 11 παρ. 3.

^[10] Απ. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2η έκδοση, παρ. 11 αρ. 19 επ.

^[11] Ν. 4529/2018, άρθρο 2 αρθ. 16.

^[12] Ν. 4529/2018, άρθρο 2 αρθ. 17.

Ο σχολιασμός και η ανάλυση των σημαντικότερων άρθρων του Ν. 4529/2018

Σε περίπτωση, λοιπόν, που ο έμμεσος αγοραστής επικαλείται μετακύλιση της ζημίας στο πρόσωπό του, αρκεί να αποδείξει : α) ότι ο εναγόμενος τέλεσε παράβαση των άρθρων 1 και 2 του Ν. 3959/2011 ή και των άρθρων 101 και 102 της ΣΛΕΕ, β) ότι η ανωτέρω παράβαση είχε ως αποτέλεσμα την επιπλέον επιβάρυνση του άμεσου αγοραστή και γ) ότι αγόρασε τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που έχουν αποτελέσει το αντικείμενο της εν λόγω παράβασης ή αγόρασε αγαθά ή υπηρεσίες που είτε προήλθαν από τα αγαθά ή τις υπηρεσίες που αποτέλεσαν αντικείμενο της παράβασης είτε περιείχαν τα εν λόγω αγαθά ή τις υπηρεσίες^[13]. Η απόδειξη των ανωτέρω έχει ως συνέπεια την θέσπιση μαχητού τεκμηρίου μετακύλισης υπέρ του ενάγοντος, αφού η απόδειξη μετακύλισης της ζημίας καθίσταται σχεδόν αδύνατη για τον αγοραστή που δεν συναλλάχθηκε απευθείας με τον παραβάτη.

Παρόλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι η προστασία του έμμεσου αγοραστή από την παρούσα οδηγία και η δυνατότητα αποζημίωσής του για παραβιάσεις του δικαίου ανταγωνισμού προσκρούει στο ελληνικό αστικό δίκαιο, βάσει του οποίου ο έμμεσος ζημιωθείς δεν τυγχάνει προστασίας από τις αδικοπρακτικές διατάξεις.^[14] Φαίνεται λοιπόν πως ο ευρωπαϊκός νομοθέτης διευρύνει την εθνική νομοθεσία προστατεύοντας και τους έμμεσους ζημιωθέντες, άποψη που γινόταν δεκτή από μέρος της ελληνικής νομικής θεωρίας, χωρίς πάντως να είναι κρατούσα.^[15]

Το φαινόμενο της μετακύλισης είναι πολύ σύνθετο στις εμπορικές σχέσεις. Στατιστικά, η εμφάνισή του σπάνια ζημιώνει τον άμεσο αγοραστή ή τους έμμεσους αγοραστές, αφού αυτοί μεταβιβάζουν την επιβάρυνση στους αγοραστές των επόμενων βαθμίδων της αλυσίδας εφοδιασμού. Συνήθως, μόνο ο τελικός καταναλωτής ζημιώνεται από την παράβαση. Αν και στους εθνικούς μηχανισμούς συλλογικής έννομης προστασίας δεν συμπεριλαμβάνεται η ομαδική αγωγή (η οποία θα εξυπηρέτούσε αποτελεσματικά τα συμφέροντα των ζημιωθέντων καταναλωτών), υφίσταται ω-

στόσο η αντιπροσωπευτική αγωγή, ήτοι η αγωγή που ασκείται από ενώσεις καταναλωτών, η οποία ρυθμίζεται από τον Ν. 2251/1994. Βάσει του άρθρου 10, οι ενώσεις καταναλωτών νομιμοποιούνται ενεργητικώς να ασκήσουν αγωγή αξιώνοντας την άρση της παράνομης συμπεριφοράς του εναγόμενου προμηθευτή, καθώς και την επιδίκαση χρηματικής αποζημίωσης των μελών τους ή την αναγνώριση του δικαιώματος προς αποζημίωση ενός απροσδιόριστου αριθμού καταναλωτών. Επιπλέον, παρέχεται στους ζημιωθέντες, όπως νομίμως αντιπροσωπεύονται, η δυνατότητα αξίωσης χρηματικής ικανοποίησής τους λόγω ηθικής βλάβης τους.

Παρόλα αυτά, οι σχετικές διατάξεις του Ν. 2251/1994 ελέγχονται ως αναποτελεσματικές για την προστασία των καταναλωτών. Εξ αιτίας της έλλειψης δημοσιότητας των επιμέρους διαδικασιών της αγοράς, στις περισσότερες παραβιάσεις του δικαίου ανταγωνισμού οι ζημιωθέντες δεν λαμβάνουν εγκαίρως γνώση ότι υπήρξε παραβίαση, με αποτέλεσμα να παρέρχεται συνήθως άπρακτη η εξάμηνη αποσβεστική προθεσμία άσκησης της συλλογικής αγωγής, η οποία αρχίζει από την τελευταία εκδήλωση παράνομης συμπεριφοράς. Δυσχέρειες στην άσκηση της αντιπροσωπευτικής αγωγής εντοπίζονται, μεταξύ άλλων, και στην δυσκολία πρόσβασης σε αποδεικτικά μέσα, στην πολυπλοκότητα των υποθέσεων και στην απουσία ειδικών ρυθμίσεων για την κατανομή δικαστικών εξόδων.^[16]

Παρά τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τους εφαρμοστέους κανόνες στις συλλογικές αγωγές, η μη δεσμευτικότητα των εν λόγω συστάσεων δεν έχει επιφέρει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα στο ελληνικό δίκαιο του ανταγωνισμού.

Η ανωτέρω αναποτελεσματική προστασία των καταναλωτών καθίσταται ακόμη πιο χαρακτηριστική στη περίπτωση που στην αλυσίδα των αγοραπωλησιών εμπλέκεται καρτέλ επιχειρήσεων. Καρτέλ ονομάζεται η σύμπραξη (συμφωνία) μεγάλων κυρίως επιχειρήσεων εταιρικής μορφής, δραστηριοποιού-

« η προστασία του έμμεσου αγοραστή από την παρούσα οδηγία και η δυνατότητα αποζημίωσής του για παραβιάσεις του δικαίου ανταγωνισμού προσκρούει στο ελληνικό αστικό δίκαιο »

^[13] Ν. 4529/2018, άρθρο 11 παρ. 4.

^[14] Μ.-Θ. Μαρίνος, Ζητήματα ενεργητικής νομιμοποίησης στις αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβιάσεων των κανόνων του δικαίου του ανταγωνισμού (Οδηγία 2014/104/ΕΕ), ΧρΔ 2018, σελ. 84.

^[15] Α.Γ. Λιτζερόπουλος, Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, άρθρο 298.

^[16] Αι. Σιδερωμένου, Αξίωση αποζημίωσης από παράβαση διατάξεων του ελευθέρου ανταγωνισμού, Αποθετήριο Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου, σελ. 52 επ..

Ελληνικό δίκαιο ανταγωνισμού

μένων στον ίδιο κλάδο, δηλαδή ανταγωνιστικών, με σκοπό την αποφυγή τού μεταξύ τους ανταγωνισμού, διά διαμόρφωσης κοινής και ενιαίας τιμής των προσφερομένων υπηρεσιών ή των προϊόντων τους, ή και με πολύ ελάχιστες μεταξύ τους διαφορές τιμών. Τα καρτέλ αποτελούν τη χειρότερη μορφή αγοράς, πιο επιβλαβή ακόμα και από το μονοπώλιο, αφού δεν δημιουργούνται οικονομίες μεγέθους, όπως όταν υπάρχει μία μόνον επιχείρηση.

Οι άμεσοι, λοιπόν, πελάτες των καρτέλ επιλέγουν συνήθως να αυξήσουν τις τιμές, που χρεώνουν στους πελάτες τους, προκειμένου να μην επιβαρυνθούν οι ίδιοι με το επιπλέον κόστος, το οποίο προκαλεί η παραβίαση των κανόνων ανταγωνισμού. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι έμμεσοι πελάτες των επιχειρήσεων που παραβιάζουν το δίκαιο ανταγωνισμού (και ιδίως οι τελικοί καταναλωτές) θα υποστούν τελικώς την επιβάρυνση.

Είναι χαρακτηριστική η περίπτωση που απασχόλησε την Επιτροπή Ανταγωνισμού, με απόφαση της οποίας επιβλήθηκαν βαριές κυρώσεις λόγω διαπίστωσης της ύπαρξης και λειτουργίας καρτέλ στην εμπορία γάλακτος από γαλακτοκομικές βιομηχανίες, που επί καιρό παραβίαζαν κατάφωρα τον ελεύθερο ανταγωνισμό, προκαλώντας χρόνιες οικονομικές επιβαρύνσεις σε πωλητές και καταναλωτές, αφού, κατόπιν συμφωνίας των εν λόγω εμπλεκόμενων βιομηχανιών, οι τιμές των βασικών γαλακτοκομικών προϊόντων στην ελληνική αγορά ήταν σχεδόν οι διπλάσιες από αυτές που ισχύουν στις λοιπές ευρωπαϊκές αγορές.^[17]

Στις περιπτώσεις αυτές, η θεσμικά προβλεπόμενη προστασία των καταναλωτών είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη, αφού οι καταναλωτές, ούτε διά μέσω των ενώσεών τους, ούτε, πολύ λιγότερο, κατά μόνους, είναι σε θέση να αντιδράσουν αποτελεσματικά.

Χωρίς την θέσπιση μέσω συλλογικής ένδικης προστασίας υπέρ των καταναλωτών, και με δεδομένο ότι κατά κανόνα ο τελικός καταναλωτής υφίσταται ελάχιστη ζημία, το ρυθμιστικό πλαίσιο του άρθρου 11 κρίνεται ως αναποτελεσματικό και χρίζει αυστηρής κριτικής και δραστηρής συμπλήρωσης.^[18]

4. Ο προσδιορισμός της ευθύνης του υπαιτίου και ο υπολογισμός της ζημίας του παθόντος

Για την αποφυγή περιπτώσεων καταβολής αποζημίωσης υπερβαίνουσας της συνολικής ζημίας ή μη καταβολής αποζημίωσης παρά την ύπαρξη ζημίας, το δικαστήριο δικαιούται να λαμβάνει υπόψη τις αγωγές αποζημίωσης ζημιωθέντων από διαφορετικές βαθμίδες της αλυσίδας διανομής (για την ίδια παράβαση), τις ήδη εκδοθείσες επ' αυτών αποφάσεις και κάθε περαιτέρω πληροφορία που τίθεται στη διάθεσή του.^[19]

Οι ρυθμίσεις του άρθρου 12 θεσπίστηκαν με πρωταρχικό σκοπό την συμπλήρωση των κενών του άρθρου 11. Διαφορετικά, ο εναγόμενος παραβάτης ενδέχεται να αποζημιώνει τόσο τον άμεσο αγοραστή, αν δεν μπορούσε να αποδείξει ότι η επιβάρυνση μετακυλίστηκε, όσο και τον έμμεσο αγοραστή, αν δεν μπορούσε να ανατρέψει το μαχητό τεκμήριο επιβολής της επιπλέον επιβάρυνσης. Το αντιφατικό αποτέλεσμα του παραπάνω παραδείγματος θα οδηγούσε στην καταδίκη του παραβάτη για πληρωμή αποζημιώσεων ύψους μεγαλύτερου της συνολικής ζημίας, αφού, ως προς τον άμεσο αγοραστή, θα γινόταν δεκτό ότι η επιβάρυνση δεν μετακυλίστηκε, ενώ, ως προς τον έμμεσο αγοραστή, θα γινόταν δεκτό το αντίθετο.

Το ίδιο παράδειγμα μπορεί ωστόσο να λειτουργήσει και αντίστροφα. Αν το δικαστήριο δεχτεί την ένσταση μετακύλισης του άρθρου 11 και απορρίψει το τεκμήριο επιβολής της επιβάρυνσης στον έμμεσο αγοραστή, ο παραβάτης θα παραμείνει ατιμώρητος, παρά την αποδεδειγμένη ευθύνη του.

Σύμφωνα με τον γενικό κανόνα, ο ενάγων βαρύνεται με την υποχρέωση απόδειξης του ακριβούς ύψους της ζημίας που υπέστη. Παρόλα αυτά, επειδή πολλές φορές ο ακριβής προσδιορισμός της ζημίας καθίσταται αδύνα-

« Χωρίς την θέσπιση μέσω συλλογικής ένδικης προστασίας υπέρ των καταναλωτών, και με δεδομένο ότι κατά κανόνα ο τελικός καταναλωτής υφίσταται ελάχιστη ζημία, το ρυθμιστικό πλαίσιο του άρθρου 11 κρίνεται ως αναποτελεσματικό»

^[17] Ολομέλεια Επιτροπής Ανταγωνισμού 369/V/2007.

^[18] Β. Τριανταφυλλίδης, Η αξίωση αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου ελεύθερου ανταγωνισμού (Ν

4529/2018) - το σύστημα αστικής ευθύνης των νέων διατάξεων, Κεφ. 5, συνολική αποτίμηση και τρία σημεία κριτικής.

^[19] Ν 4529/2018, άρθρο 12 παρ. 1 και 2.

Ο σχολιασμός και η ανάλυση των σημαντικότερων άρθρων του Ν. 4529/2018

τος ή δυσχερής, το δικαστήριο δύναται να αρκестεί σε πιθανολόγηση.^[20] Προς διευκόλυνση του σκοπού αυτού, το δικαστήριο εξετάζει : α) το είδος της παράβασης, β) την έκταση της και γ) τον βαθμό επιμέλειας του ενάγοντος αναφορικά με την συλλογή χρησιμών πληροφοριών για την απόδειξη των ισχυρισμών του.^[21]

Για τις περιπτώσεις παραβάσεων από παράνομες οριζόντιες συμπράξεις, αναγνωρίζεται υπέρ του ενάγοντος μαχητό τεκμήριο ύπαρξης ζημίας.^[22]

Παρά την παρεχόμενη από το άρθρο 12 εξουσία των δικαστηρίων να λαμβάνουν υπόψη όλες τις ενώπιον των πληροφορίες και παρά το δικαίωμα των δικαστηρίων να εξασκούν την διακριτική ευχέρειά τους και την δικονομική τους δημιουργικότητα, είναι στην πράξη αρκετά πιθανό να προβεί παραβάτης σε παροχή υπέρμετρης ή μηδενικής αποζημίωσης, εφόσον αυτός είναι που φέρει το βάρος απόδειξης μετακύλισης της ζημίας έναντι άμεσου ή έμμεσου αγοραστή. Η ρύθμιση του άρθρου 13, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, βοηθάει στην αποφυγή τέτοιου είδους άδικων αποτελεσμάτων, ενέχει ωστόσο τους δικούς της, σοβαρούς, κινδύνους. Οι ρυθμίσεις του Ν. 4529/2018 είναι αδιαμφισβήτητα ελλείψεις και αναποτελεσματικές στο συγκεκριμένο ζήτημα.

5. Παραγραφή

Σε περίπτωση προξηνηθείσας ζημίας από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, ο παραπονούμενος δικαιούται να εγείρει τις αξιώσεις του κατά του παραβάτη σε χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη από την γνώση του για το ζημιόγONO γεγονός ή την αναμενόμενη γνώση του : α) της παράβασης, β) της ζημίας που υπέστη και γ) της ταυτότητας του παραβάτη. Αν η παύση της παράβασης έπεται χρονικά, η παραγραφή ξεκινά από το μεταγενέστερο χρονικό σημείο της παύσης. Σε κάθε περίπτωση οι αξιώσεις κατά του παραβάτη παραγράφονται σε είκοσι έτη από την παύση της παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού.^[23]

Αξιοσημείωτο είναι πως ο εξεταζόμενος νόμος είναι εφαρμοστέος στις μη παραγραφείσες αξιώσεις προς καταβολή αποζημιώσεων, οι οποίες γεννήθηκαν πριν από την έναρξη της ισχύος του και, άρα, ο υπό σχολιασμό νόμος έχει, ως ενός σημείου, αναδρομική ισχύ. Ο χρόνος παραγραφής του άρθρου 937 παρ. 1 ΑΚ. συμπληρώνει τον έμμεσο χρόνο παραγραφής του άρθρου 8 του Ν. 4529/2018.^[24] Αναστολή της παραγραφής είναι δυνατή όταν αρχή ανταγωνισμού ασκεί πράξεις λήψης μέτρων προς διερεύνηση της παράβασης και έναρξης σχετικής διαδικασίας αναφορικά με την παράβαση. Η λήξη της αναστολής επέρχεται αυτόματα μετά το πέρας ενός έτους από το απρόσβλητο της δικαστικής απόφασης ή την ολοκλήρωση της διαδικασίας με οιονδήποτε τρόπο. Οι διατάξεις του αστικού κώδικα εφαρμόζονται αναλογικά για την διακοπή και την αναστολή της παραγραφής.^[25]

Σε περιπτώσεις ύπαρξης εμπλεκόμενου παραβάτη σε καρτέλ, που προστατεύεται από ασυλία προγράμματος επιεικούς μεταχείρισης, ο χρόνος παραγραφής της αξίωσης κατά του εν λόγω παραβάτη ξεκινά είτε από την άκαρπη επίσπευση της αναγκαστικής εκτέλεσης είτε από την τελεσίδικη απόρριψη της αγωγής του παραπονούμενου κατά των λοιπών παραβάτων που συμμετείχαν στο καρτέλ. Η ανωτέρω ρύθμιση δεν εφαρμόζεται, ωστόσο, αν αγωγή εγερθεί από άμεσο ή έμμεσο αγοραστή ή προμηθευτή του παραβάτη.^[26]

Πενταετής παραγραφή προβλέπεται για τις αξιώσεις αναγωγής κατά περισσότερων παραβατών, με έναρξη το σημείο καταβολής αποζημίωσης από τον δικαιούχο της αναγωγής στον ζημιωθέντα, υπερβαίνουσας της ευθύνης του.^[27]

Τέλος, αναστολή της προθεσμίας παραγραφής για την άσκηση αγωγής αποζημίωσης επέρχεται για όσο διάστημα διαρκεί οποιαδήποτε διαδικασία συναινετικής επίλυσης διαφορών. Η αναστολή της παραγραφής ισχύει αποκλειστικά για τους διαδικούς που συμμετείχαν ή συμμετέχουν, είτε αυτοπροσώπως, είτε δια μέσω εκπροσώπου, στην συναινετική διαδικασία επίλυσης των διαφορών.^[28]

« ο παραπονούμενος δικαιούται να εγείρει τις αξιώσεις του κατά του παραβάτη σε χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη από την γνώση του για το ζημιόγONO γεγονός»

^[20] Ν. 4529/2018, άρθρο 14 παρ. 1.

^[21] Ν. 4529/2018, άρθρο 14 παρ. 2.

^[22] Ν. 4529/2018, άρθρο 14 παρ. 3.

^[23] Ν. 4529/2018, άρθρο 8 παρ. 1.

^[24] Αιτιολογική έκθεση του Ν. 4529/2018, άρθρο 8.

^[25] Ν. 4529/2018, άρθρο 8 παρ. 2.

^[26] Ν. 4529/2018, άρθρο 8 παρ. 3.

^[27] Ν. 4529/2018, άρθρο 8 παρ. 4.

^[28] Ν. 4529/2018, άρθρο 8 παρ. 5.

Ελληνικό δίκαιο ανταγωνισμού

6. Αρμόδια δικαστήρια

Αποκλειστική υλική και τοπική αρμοδιότητα παρέχεται από το άρθρο 13 σε ειδικά διαμορφωμένα τμήματα του Πρωτοδικείου και Εφετείου Αθηνών για την εκδίκαση σχετικών με τον Ν4529/2018 αγωγών. Η ρύθμιση αυτή ενέχει τόσο θετικά όσο και αρνητικά στοιχεία. Η αποκλειστική τοπική αρμοδιότητα των Δικαστηρίων της Αθήνας θα έχει ως αποτέλεσμα να μειωθεί σημαντικά ο συνολικός αριθμός των σχετικών αγωγών, αφού οι ζημιωθέντες από τις άλλες πόλεις της Ελλάδος θα αναλογίζονται τα έξοδα, την καθυστέρηση και την ταλαιπωρία που θα υποστούν για να ασκήσουν τις αξιώσεις τους στα Δικαστήρια της Αθήνας, με αποτέλεσμα να στερούνται στην ουσία των δικαιωμάτων τους και των αποζημιώσεων που δυνητικά δικαιούνται από τυχόν παραβάσεις. Από την άλλη, το θεσπισθέν νομικό πλαίσιο είναι νέο στην ελληνική έννομη τάξη, με την αποτελεσματικότητα του εν λόγω νόμου να βρίσκεται ακόμα υπό αμφισβήτηση. Η ρύθμιση του άρθρου 13 ορθώς αποβλέπει στην συγκέντρωση του συνόλου των αγωγών σε εξειδικευμένα τμήματα προς αποφυγή εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων, ιδίως σε περιπτώσεις ασκήσεως αγωγών από έμμεσους αγοραστές σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα.^[29]

Κατά την προσωπική μας κρίση, τα έξοδα μετάβασης και διαμονής στην Αθήνα για τον χρόνο της δίκης, σε συνδυασμό με τους λοιπούς ανασχετικούς παράγοντες, όπως λ.χ. η συχνότητα και η ευκολία παροχής αναβολών, θα πλήξουν τελικούς καταναλωτές, μικροεμπόρους και μικροεπιχειρήσεις που έχουν υποστεί σχετική με τον Ν 4529/2018 ζημία, με αποτέλεσμα να επιλέγουν τις περισσότερες φορές την μην άσκηση των δικαιωμάτων τους, ειδικά εφόσον τα κριτήρια υπολογισμού της

ζημίας, του προαναλυθέντος άρθρου 14, είναι τις περισσότερες φορές ρευστά, με το δικαστήριο να αρκείται σε πιθανολογήσεις.

Αντί επιλόγου

Η ένταξη του Ν. 4529/2018 στην ελληνική έννομη τάξη αποτέλεσε ένα πρωτοποριακό βήμα στο δίκαιο του ελεύθερου ανταγωνισμού. Ακολουθώντας πιστά το πνεύμα της οδηγίας 2014/104/ΕΕ, ο Ν. 4529/2018 βοηθά στην ενίσχυση των πιθανοτήτων επιτυχούς διεκδίκησης αποζημιώσεων από θύματα παραβάσεων του ανταγωνισμού και στην επίλυση χρόνιων προβλημάτων που ταλαιπωρούσαν επιχειρήσεις κάθε είδους και μεγέθους. Οι καινοτόμες διατάξεις του Ν. 4529/2018, σε συνδυασμό με την επιτυχή προσπάθεια του νομοθέτη να εναρμονίσει επιτυχώς το ελληνικό δίκαιο με την οδηγία 2014/104/ΕΕ επιτυγχάνοντας αποτελεσματική εφαρμογή αυτής, καθιστούν τον υπό κρίση νόμο αναγκαίο για το πλαίσιο του δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού.

Μολονότι, όμως, ο Ν. 4529/2018 επιτυγχάνει σε μεγάλο βαθμό τους στόχους που η οδηγία 2014/104/ΕΕ είχε θέσει, σε ορισμένα σημεία χρίζει αυστηρής κριτικής και άμεσης διόρθωσης. Οι εμφανείς ελλείψεις στα ζητήματα της μετακύλισης της επιπλέον επιβάρυνσης, του υπολογισμού του ύψους της αποζημίωσης και της δικαιοδοσίας των δικαστηρίων καθιστούν τον νόμο δύσχρηστο και, σε πολλές περιπτώσεις, αναποτελεσματικό. Η εφαρμογή του Ν. 4529/2018 ενέχει δυστυχώς τον κίνδυνο να οδηγήσει σε αντιφατικά ή άδικα αποτελέσματα.

•••••

« Η αποκλειστική τοπική αρμοδιότητα των Δικαστηρίων της Αθήνας θα έχει ως αποτέλεσμα να μειωθεί σημαντικά ο συνολικός αριθμός των σχετικών αγωγών»

^[29] Έλ. Ασημακοπούλου, Αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων του δικαίου του ελεύθερου ανταγωνισμού-

Ν. 4529/2018- Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/104/ΕΕ, Κεφ. VII, Αρμόδια δικαστήρια.

